

Advent, hygge, Koppenhága

A naptárgyertyából már csak egyhétnyi van hátra. A levegőben a gyanta, az égő viasz és a sokféle fűszerrel, de mindenekelőtt szegfűszeggel meg kardamommal ízesített karácsonyi keksz illata száll, az Amagerbrigade fölött fényfüzérek villognak, a Fötex bejáratánál hatalmas fémkosarakból árujják a narancsot, és a lakótelepen a két ház sor között áll már a kivilágított közös karácsonyfa. Amikor ezek a sorok megszületnek, december közepe van, túl vagyunk advent harmadik vasárnapján, a templomokban a koszorún három gyertya ég, és az otthonokban a naptárgyertya háromnegyedrészt leégett. A naptárgyertya olyasmi, mint az adventi naptár, csak nem vásik el tőle a gyerekek foga: viaszból készül, és pontosan annyi rovatka van rajta, ahány napig tart az advent az adott évben. A naptárgyertyát minden este meggyújtják, amikor együtt a család, és mindig csak a következő rovatkáig ég, hogy egész karácsonyig kitarson: a karácsonyfa gyertyáit, illetve újabban az elektromos fényfüzérek korában azt az egyet, amelyik addig ég, amíg gyertyagyújtáskor a közös imát elmondják, illik a naptárgyertyáról meggyújtani. A dánok – szemben a spanyolokkal, akik az egész adventet a feldíszített fa társaságában töltik – csak 24-én hozzák be a karácsonyfát a hidegről, és jellemzően még mindig kézzel készült házilagos díszekkel díszítik. Európa egyik leggazdagabb országában nyilván nem azért, mert nem telik másra, hanem mert ez a szokás.

Maga az ünnep a Julefrokosttal kezdődik, valamikor a karácsonyt megelőző hetekben/napokban, és helyesebb lenne úgy fogalmazni, hogy „Julefrokostokkal”, mert több is van: az ember a családjával, a barátaival és a kollégáival is részt vehet karácsonyi ebéden. A menü változatos, de szinte mindig szerepel az étlapon valamilyen pácolt halféle, vaníliás vagy almás süti és némi erősebb alkohol. A karácsonyeste elképzelhetetlen a risalmande, vagyis a dán rizspuding nélkül, amelynek a nevében nem véletlenül szerepel az almande, azaz a mandula: a nagy tál pudingban mindig elrejtene egy szem mandulát, hogy aki megtalálja, utána egész évben szerencsés legyen. A rizspuding másik fontos funkciója, hogy azzal kell etetni a karácsonyi manót (Julenisse), ha nem akarjuk, hogy valami galibát csináljon. A Julenisse lehetne akár a Mikulás segédje is, de valójában inkább kerékkötő, abból a fajtából, amelyik elveszíti vagy megeszi az ajándékokat.

Az este folyamán a dán népzene (folkemusik) szinte biztosan előkerül, de ezt csak azért mondjuk el, hogy a kedves olvasónak legyen némi fogalma róla, hogyan karácsonyoznak odahaza a dánok – az a veszély nem nagyon fenyeget senkit, hogy hirtelen egy dán család karácsonyi vacsoráján találja magát; mert az arrafelé nem szokás. Az ajándékot a Julemanden, vagyis a Mikulás hozza, és nem rénszarvassal jön, mint a halszagú finn szomszédoknál, hanem hajóval, elvégre hajós nemzetről beszélünk.

Ezen a ponton muszáj még egyszer visszatérni a gyertyákra, és általában a fényre. A dán advent a lényegét, vagyis a fényt tekintve legalább két hónapig tart. A házakat és lakásokat már októberben kívül-belül fényruhába öltöztetik, és február végéig-március elejéig úgy is hagyják. Ahogy közeledünk a karácsonyhoz, úgy lesz egyre több a benti fényekből. Ezek eredetileg gyertyák és mécsesek voltak, ma viszont már bármilyen elektromos fényforrás lehet karácsonyi fény. Egy biztos: már az utcáról mindegyiket látni fogjuk, mert függönyt nem használnak, ugyanúgy, ahogy a többi hajós nép sem északon. Aki nem érti pontosan a hygge szó jelentését, gondoljon egy kényelmesen berendezett dán lakásra, ahol a kandalló csak dísznek van, mert a meleget a kényelmes távfűtés szolgáltatja, a hajópadlón puha, világos rongyszőnyeg, az asztalon tea gőzölög, a sötét kanapén színes párnák hívogatnak, a kandallópárkányon és az ablakban gyertyák égnek, és valahol a távolban, talán az emeleten vagy az alagsori szobában szól a zene: nem hangosan, és nem is zavaróan, csak a hangulat végett. A hygge az a dolog, ami odabent van, miközben mi az utcán állunk: ott van minden dán otthonban, úgyszólván magától, azok viszont, akik nem született dánok, akkor sem feltétlenül tudják előállítani, ha könyvből olvassák, és mindent megvásárolnak hozzá.

78

Otthoni vendégségbe hívás tényleg nincs, ne nagyon számítsunk rá, de cserébe elegendő végigmenni az utcán ahhoz, hogy egy kicsit minden lakásban vendégnek érezhessük magunkat. Az otthonok rendezettek. Előfordulhat, hogy a kertben porlad egy ottfelajtott Volvo Amazon a 60-as évekből, néhány lelakott bicikli meg egy rozsdásodó motorcsónak, de bent a lakásban rend van, nyugalom és hygge – mindegyikben. És az sem igaz, hogy a dánok ridegek vagy elutasítóak lennének. A dán karácsony a vendégjárás nélkül is jelentős mértékben a be- és elfogadásról szól. Ott van például a Julehjælp, vagyis a karácsonyi segítség, amely intézménynek az a lényege, hogy senki ne karácsonyozzon nélkülözésben, akkor sem, ha szegény. A Julehjælpet helyi, gyakran egyházi közösségek szervezik, és évszázadok óta kialakult rendje van – ez is része annak az összes skandináv országra jellemző törekvésnek, hogy az életminőséget, különösen a gyerekekét, ne az anyagi különbségek határozzák meg. A Julehjælp gondoskodik róla, hogy mindenki kapjon ajándékot, és karácsonyeste egyetlen asztal se maradjon üresen. Aztán létezik egy mostanában terjedő szokás, a menekültek karácsonyi megvendéglése, tekintet nélkül a vallási és kulturális különbségekre. Nem olyan egyszerű, mert a menekültek jelentős része mohamedán, de megoldják. Szintén az újabb idők alakuló tradícióihoz tartozik, hogy a közösség karácsonyfáját közösen díszítik fel, és közösen is bontják le. Ezek remek ismerkedési alkalmak, és oldják a gyanakvást, ugyanúgy, mint a templomokban a karácsony esti éneklés, amelybe – illetve már a próbákba is – szintén bekapcsolódhat bárki, akkor is, ha más vallású, és karácsonykor csak azt ünnepli, hogy jó az ünneplő dánok között lenni.

Mint minden éremnek, természetesen ennek is van másik oldala. Dánia, amelyet a hazai propaganda gyakran és szívesen nevez bevándorlóországnak, az utóbbi években meglehetősen kemény bevándorlási politikát alakított ki.

Míg 2015-ben, a szír menekülthullám csúcsán több mint 20 ezer menedékkérő próbált bejutni az országba, az évtizedfordulón már kevesebb mint 3 ezer, 2023-ban pedig alig 1300 menedékkérelmet bíráltak el pozitívan, miközben az állampolgárság megadásának feltételeit is szigorították. A dán állam látható integrációs igyekezetet, a társadalmi értékekkel történő azonosulást és használható nyelvtudást vár el azoktól, akik ott akarnak élni. Ha valakinek nincs tartós munkája, nem nagyon reménykedhet semmiben, a rendszer egyre kevésbé tolerálja a szociális potyautasokat. Újabban a kormány lefoglalhatja a menedékkérők értéktárgyait a tartózkodási költségek fedezésére. Ha viszont valaki átjut a szűrőkön, érdemi segítséget kap a beilleszkedéshez; például ingyenes, jó minőségű nyelvtanfolyamokat, sokféle tanulási lehetőséget, és tényleges diszkriminációmentességet az álláskeresésben.

Az állampolgárjelölteket évente kétszer vizsgáztatják; az idei második megmérést épp az advent első napjaiban volt. Ha szeretnénk fogalmat alkotni a szóban forgó vizsga nehézségéről, gondoljunk a legnehezebb egyetemi vizsgánkra, és szorozzuk meg kettővel. Az elmúlt fél év összes sajtóhíre, a dán történelem a viking időktől máig, a királyi család viselt dolgai, az egyházak, a bel- és külpolitika, Grönland és a Feröer-szigetek speciális viszonyai, kultúra, sport, geográfia, büntetőjog, alkotmány, egyenjogúság – nagyjából ennyi a tananyag. Puskázni lehetetlen. Egy-egy kérdésre egypernyi gondolkodási idő van (a teszt 45 kérdésből áll, 80 százalékot kell teljesíteni a sikerhez), és mindezt dánul kell abszolválni. Akinek a nyelvtudása nem éri el a felső középszintet, nagy valószínűséggel a kérdéseket sem fogja érteni. Az ún. dán értékek blokkjában lehet tippelni is, de ebben a kérdéskörben csak egyetlen hibázás megengedett, és csupán az tud jól tippelni, aki pontosan tisztában van vele, hogy mit mond a dán jogrend a nemekről, az önrendelkezésről, az egyenlőségről, a szülők, a házastársak és a gyerekek jogairól – ami még magyar fejjel sem mindig magától értetődő; aki pedig egy teljesen más kultúrkörből érkezett, annak majdhogynem felfoghatatlan, tehát meg kell tanulni.

Visszatérve a hyggéhez, a kifejezés a hyggja norvég főnévből ered, és olyasmit jelent, amit a mai modern magyar nyelvben a wellbeing szóval írunk le. Az 1800-as években, amikor átkerült a dán nyelvbe, a ridegebb természeti környezetben élő norvégoknál még nagyobb jelentősége volt az otthon melegének, mint Dániában, és a dánok nemcsak azt lesték el, hogy ez fontos, hanem azt is, hogy hogyan kell csinálni. Egyáltalán nem mellesleg: Norvégia 1814-ig dán, majd 1905-ig svéd uralom alatt állt (a dánok meg a svédek pedig kölcsönösen jókora darabokat hasítgattak ki egymás országai-ból) – ehhez képest az összes jól vagy legalább valahogyan működő gazdasági és politikai integráció előképét az északi országok együttműködése adja, beleértve az Európai Uniót is. Holott ha mondjuk csak Dániát, Norvégiát és Svédországot vesszük, a közös történelmüket sokkal több és véresebb trauma terheli, mint például Magyarországot és Romániát.

Maradva még a hyggénél, a svédeknek is van, de ők lagom, illetve mys néven ismerik, és a három nép természetesen verseng egymással, hogy melyi-

küké az igazi. Akit karácsonykor magyarként valamelyik skandináv országba vet a sors, az leginkább úgy érzi, hogy mindegyik: az ember csak áll egy kivilágított ablak előtt, valami furcsa fájdalmat érez, és nem ért az egészből semmit – már azt sem, hogy miért nincs ezeknél az ablakon függöny.

Kiss Judit Ágnes

Elmondom, visszakérdezem

Véletlenül elkaptam egy interjúrészletet a rádióban (szigorúan vezetés közben hallgatom) a Közszolgálati Egyetem 2025-ben induló pedagógusképzéséről. Csak a szokásos. Kivéreztetni a működőt, aztán saját szájuk íze szerint rengeteg pénzből létrehozni egy újat. Hány szintéren néztem ezt végig az irodalomtól a drámapedagógián át a színházig, hogy csak azokat említsem, amelyek szinte a bőröm alatt zajlottak. És ezek közül a legfájóbb – hiszen mindenkit érint – az oktatás.

Akkor most elmondom, hogyan kéne átalakítani az iskolarendszert egy olyan Magyarországon, amely önálló, gondolkodó, egészséges generációkat akar nevelni, nem irányítható, frusztrált, tudatlan nyájat. Hátha egyszer valaki rábukkan, akinek szándéka és ereje is van hozzá.

80

Eleinte hittem, hogy van szándék, csak nincs pénz, vagy nincs hozzáértés, vagy az oktatási minisztériumot uraló démoni erők torzítanak el minden jó ötletet. Most már tudom, mire van pénz és szándék: egyformán gondolkodó (vagy inkább nem gondolkodó), beletörődő, engedelmes szolgálk képzésére. Ha ez egyszer megváltozik, a döntéshozók talán ezt is elolvassák, nemcsak a kimerítő, részletes szakmai tanulmányokat.

A nevelési intézmények legfontosabb feladata, hogy helyrehozza a családból eredő hátrányokat. Nemcsak anyagi értelemben. Hogy már a bölcsődétől fogva olyan személyek legyenek a gyerekek körül, akikhez biztonságosan kötődhetnek. A szülőket nem lehet kötelezően képezni (már az örökbefogadás előtti tanfolyam is megszűnt), hányszor dühöngött anyám, hogy még a segédmotoros kerékpár vezetéséhez is kell jogosítvány, de gyereket bárki nevelhet. A biztonságosan kötődő gyereket érdekelni fogja a világ, és szívesen tanul, amíg el nem rontják. Az iskolának olyan intézménynek kell lennie, ami nem rontja el ezt a velünk született készséget.

Az oktatás kulcsa a tanár. Egy alkalmatlan pedagógus a legjobb rendszerben is alkalmatlan, a karizmatikus a legrosszabb rendszert is képes (bizonyos határig) ellensúlyozni. A tanár a személyiségével dolgozik. Ezt a személyiséget kell elsősorban fejleszteni. Igen, persze, az első lépés, hogy a költségvetés 4 százaléka helyett 25 százalékot fordítanak oktatásra (mint a sokat emlegetett klebelsbergi időkben), olyan magasra emelik a tanári fizetéseket, hogy vonzóvá tegyék a pályát. Aztán következhet a tanárképzés átalakítása, ahol a pepszinek becézett pedagógiai-pszichológiai tárgyakra